

Bahitawian: kluizenaars in een modern Ethiopië

Edwin van der Vlist

Bahitawian vertegenwoordigen een oude christelijke traditie van kluizenaars. Een van de meest charismatische en invloedrijke bahitawian van de afgelopen vijftien jaar is Bahatawi Gebre Meskel. Na vijf jaar in de buurt van Debre Berhan in een grot te hebben doorgebracht, vertrok hij in 1990 naar Addis Abeba, waar hij in 1991 zijn eigen liefdadigheidsorganisatie oprichtte. In de loop van de jaren negentig groeide deze organisatie uit tot een erkende ontwikkelingsorganisatie in Ethiopië. Bahitawian als Bahatawi Gebre Meskel leven in voortdurende spanning met het politieke regime in Ethiopië en de Ethiopisch-orthodoxe Kerk. Bahitawian zonderen zich af van deze wereld en leiden een leven van strenge ascese, waarin zij zich proberen te spiegelen aan het leven van Ethiopische heiligen, profeten en engelen. Het lichaam is voor de bahatawi een afspiegeling van deze wereld, terwijl de ziel het symbool is van de goddelijke wereld. Met een breed arsenaal aan ascetische technieken proberen bahitawian de werking van het vlees uit te schakelen om een goddelijke staat van de ziel te bereiken. Ze onthouden zich van voedsel en dranken, stellen hun lichaam bloot aan extreme hitte of koude, bidden en prostreren onafgebroken, negeren lichamelijke lusten, stellen zich bloot aan extreme armoede en doen aan meditatie.

In hun streven naar spirituele perfectie kunnen monniken en bahitawian tien verschillende spirituele stadia doorlopen. De hoogste graad van perfectie die een bahatawi in zijn ascese kan bereiken heet 'soweran'. Een soweran is een monnik of bahatawi die onzichtbaar is geworden voor anderen en zich in een permanente toestand tussen leven en dood bevindt. Dit stelt hem in staat te communiceren met de Heilige Drie-eenheid. Over 'soweran' doen vele verhalen de ronde in kloosters. Een hoopje achtergelaten kleren, rondslingerende religieuze voorwerpen of de geur van wierook kunnen voor vele monniken en bahitawian het bewijs zijn dat hun collega in het laatste spirituele stadium is aangeland.

Ethiopië is een van de weinige landen waar eremieten nog, naar het voorbeeld van de profeten uit het Oude Testament, een zo rigide vorm van ascetisme nastreven. Zij worden gesteund door de orthodoxe gelovigen die hen beschouwen als de poortwachters van het Ethiopisch orthodoxe geloof. Bahitawian streven naar het behoud van het orthodoxe geloof en zijn wars van religieuze verandering. Met recht kunnen zij de meest conservatieve krachten binnen het Ethiopische orthodoxe christendom worden genoemd. Bovendien vervullen ze, als medium tussen deze wereld en de goddelijke wereld, een belangrijke gidsrol voor gelovigen in tijden van politieke onrust en instabiliteit. Volgens de Ethiopische traditie komen bahitawian tijdens politieke crises uit hun schuilplaatsen en verkondigen zij hun religieuze en vaak politiek geladen boodschappen aan de mensen, of vertellen over hun goddelijke visioenen. Ook worden ze verondersteld mensen te kunnen genezen door handoplegging of door oplegging van het kruis. Veel zieke mensen bezoeken de grotten van bahitawian om genezen te worden.

Sommige bahitawian leven in kloosters, maar de meeste bahitawian leven buiten kloostermuren in volledige afzondering. Zij leven in zelfgemaakte hutten, grotten of boomkluizen en leven louter van het voedsel dat zij vinden in de natuur.

De laatste vijftientig jaar is het aantal monniken en bahitawian in de steden verveelvoudigd en is het aantal kloosters in de steden toegenomen. De massale landonteigening van kerken en kloosters ten tijde van het communistische Derg-regime, dat van 1974 tot 1991 regeerde, vormde een directe aanleiding voor monniken en bahitawian om naar de stad te migreren. In de stedelijke bevolking vonden zij een nieuwe afzetmarkt voor hun sociale en spirituele dienstverlening. Ze zorgden voor nieuwe kloosters en religieuze organisaties als zondagsscholen, jongerenbewegingen en avondgebedsdiensten. De 'ethiopianisering' van de kerk maakt het extra aantrekkelijk voor monniken om naar de stad te verhuizen. Sinds de onafhankelijkheid van de Ethiopische kerk (in 1959 werd de kerk onafhankelijk van de Koptische Kerk van Egypte) is een toenemend aantal Ethiopische bisschoppen aangesteld, die geassisteerd moeten worden door Ethiopische geestelijken. De kans voor monniken op een aanstelling binnen de kerk is aanzienlijk gestegen. Bovendien is de parochiële zielzorg in de steden veel beter georganiseerd dan op het platteland. Geestelijken die dienst doen in stedelijke parochies verdienen meer geld dan zij die parochies op het platteland dienen.

Naarmate aan het einde van de jaren tachtig de dreiging van een Koude Oorlog wegvalt en de onzekerheid rond de politieke toekomst van het Derg-regime toeneemt, ontstaat er een rijke voedingsbodem voor bahitawian. In grote getale verschijnen zij aan de poorten van Addis Abeba en vertellen de mensen over hun visioenen. Een van de bahitawian die naar de stad trok, was Bahatawi Gebre Meskel. Van 1985 tot 1990 leefde hij een teruggetrokken bestaan in een van de grotten rond Debre Berhan. De keren dat hij uit zijn isolement kwam en zijn grot verliet, predikte hij het evangelie en wist hij een groot aantal mensen te genezen van hun kwalen en te bekeren tot het christendom. Hij zamelde geld in bij zijn volgelingen en kocht dekens en voedsel om te verdelen onder de armen.

In 1990 kreeg hij een bijzonder visioen, waarin hem werd aangekondigd dat hij in de toekomst net zoveel volgelingen zou krijgen als sterren aan het firmament en zandkorrels in de oceaan (sic!). Hij zou reizen over de hele wereld en arme mensen helpen. In 1990 verbrak Bahatawi Gebre Meskel voorgoed het zwijgen en vertrok met een nieuwe doelstelling naar Addis Abeba, waar hij een liefdadigheidsinstelling oprichtte die in de loop van de jaren negentig uitgroeide tot een erkende ontwikkelingsorganisatie.

Een halfjaar voor de ondergang ervan, voorspelde Bahatawi Gebre Meskel in een aantal visioenen de val van het Derg-regime in 1991, en dat de patriarch zijn positie zou verliezen. Toen het communistische regime werd vervangen door het huidige EPRDF-regime bleken zijn visioenen uit te komen en nam zijn schare van volgelingen zienderogen toe.

In de loop van de jaren negentig hebben de politieke en religieuze autoriteiten de bewegingsvrijheid van bahitawian in het algemeen en Bahatawi Gebre Meskel in het bijzonder aan banden gelegd. De nationaal-orthodoxe retoriek van bahitawian botste met de nieuwe retoriek van politieke decentralisatie van het regime. Het bewind was bang dat sommige bahitawian te veel lokale invloed zouden krijgen. Het tegenoffensief leidde in 1993 tot een algeheel preekverbod voor een groot aantal bahitawian in de kerken van Addis Abeba. Bahatawi Gebre Meskel kon vervolgens alleen nog maar vanaf zijn erf preken. Tijdens het EPRDF-bewind is bahatawi Gebre Meskel in totaal zeven keer gevangen gezet, vermoedelijk vanwege vermeende overtredingen van het preekverbod.

De toenemende populariteit van Bahatawi Gebre Meskel in de jaren negentig moet worden bestudeerd in samenhang met de groeiende onvrede onder gelovigen met het financiële en etnische beleid van de Ethiopische kerk. Religieuze leiders werden ervan beschuldigd voornamelijk leden van de eigen etnische groep te bevoordelen. De laatste jaren is de populariteit van Bahatawi Gebre Meskel echter danig geslonken. Niet alleen vanwege het aanhoudende tegenoffensief van de Ethiopisch-orthodoxe Kerk en het EPRDF-regime, maar ook vanwege aanhoudende geruchten over een aanstaand huwelijk van Bahatawi Gebre Meskel. Veel mensen vinden dat de Bahatawi niet kan trouwen, omdat hij zijn leven in afzondering en onthouding dient door te brengen. De Bahatawi verdedigde weliswaar zijn beslissing in de media, maar over het algemeen werd zijn huwelijk onder religieuze functionarissen gezien als bevestiging van zijn twijfelachtige legitimiteit als bahatawi binnen de Ethiopische kerk.

Bahatawi Gebre Meskel heeft met zijn voor een bahatawi uitzonderlijke sociale en religieuze activiteiten een discussie op gang gebracht binnen de Ethiopisch-orthodoxe Kerk over de definitie van bahitawian en over hun plaats binnen de kerk. De conservatieve opstelling van de huidige politieke en religieuze autoriteiten zet echter het voortbestaan van de oude christelijke traditie van bahitawian onder druk.

Dit artikel is een bewerking van een lezing van Edwin van der Vlist op 4 oktober 2002. Van der Vlist is een aankomende jonge antropoloog die in Ethiopië onderzoek deed naar kluzenaars binnen de Ethiopisch-orthodoxe Kerk, de zogeheten 'bahitawian'.